

บทที่ 1

บทนำ

การวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์บกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484-2488) ที่จะกล่าวในบทนี้ เริ่มศึกษาจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ครอบแนวคิดในการวิจัย ขอบเขตการวิจัย คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรราย ระหว่างแผ่นดินใหญ่ของคินเดน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับหมู่เกาะอินเดียตะวันออก โดยมีพื้นที่ดูดมาสมุทรแปซิฟิกด้านตะวันออกกับมหาสมุทรอินเดียทางด้านตะวันตก และอยู่ระหว่างอารยธรรมจีนกับอารยธรรมอินเดีย ทำให้เมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางการค้าและเป้าหมายของอารยธรรมจีนและอินเดีย จึงมีชื่อเสียงทางด้านการค้าและความเริ่มต้นศิลปะและสถาปัตยกรรมตามตั้งแต่อีต ส่งผลให้เมืองสงขลา คงความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

1. ความสำคัญของเมืองสงขลา

ความสำคัญของเมืองสงขลา ปรากฏหลักฐานชัดเจนในเอกสารพงศาวดาร จดหมายเหตุ และเอกสารอื่น ๆ ทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากทำเลที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม เมืองสงขลาตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแหลมราย จึงเป็นเมืองท่าสำคัญเมืองหนึ่งของหัวเมืองทางภาคใต้ ก่อนที่จะมาเป็นเมืองสงขลา ที่ตั้งที่เป็นอยู่ตามสภาพปัจจุบัน สงขลาได้ตั้งและย้ายเมืองมาเป็นระยะ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นครั้งแรกเมืองสงขลาตั้งอยู่ที่บริเวณฝั่งเขาแดง เป็นเมืองที่มีท่าเรือขนาดใหญ่ กินน้ำลึก มีที่กำบังลม ได้เป็นอย่างดี จึงอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมที่จะเป็นเมืองท่าค้าขายที่ดี ดังปรากฏในจดหมายเหตุของนายเวเรต์ ผู้ตรวจการค้าของบริษัทฟรังเศส ลงวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2223 มีความตอนหนึ่งว่า "...เมืองสงขลา...

มีท่าเรือ ซึ่งดูจะเป็นท่าเรือที่คึกคัก แต่เรือใหญ่จะต้องเข้าออกได้ จึงจะเป็นท่าเรือที่ดี แต่ได้มีคนบอกกับข้าพเจ้าว่า เรือระหว่าง 500 – 600 ตัน ได้เคยเข้าออกมาแล้ว..." (เพียงແບ พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522)

1.1 ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสงขลา เป็นศูนย์กลางที่จะติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง ได้แก่ ลาว ญวน เนมร ซึ่งอยู่ในบริเวณภาคสมุทรอินโดจีน (โคลิน ไชน่า) ดังปรากฏในเอกสารบางส่วนของบริษัทธิสตอร์ินเดียของชอลันดา ความตอนหนึ่งว่า (เพียงແບ พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522)

...เราเห็นว่าจะ ไม่เป็นการผิดหวังมากหากจะคิดสร้างคลังสินค้าขนาดใหญ่ขึ้นที่ ชิงกอร่า¹ ซึ่งอยู่ในทางเหนือของปัตตานีเป็นระยะทาง 24 ลีก...ข้าพเจ้าคิดว่าเรา อาจใช้สงขลาเป็นที่สำหรับตระเวนหาสินค้าจากบริเวณใกล้เคียงเพื่อจัดส่งให้ห้าง ของเราที่กรุงสยาม โคลิน ไชน่า บอร์เนีย และห้างของเรางานส่วนที่ประเทศญี่ปุ่นได้ เป็นอย่างดี...

ณาเขตของเมืองสงขลาฝั่งขวาแดง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดต่อกับเมือง ปัตตานี ซึ่งเอกสารจีนร่วมสมัยเล่าว่า การเดินทางจากสงขลาทางบกใช้เวลา 5 – 6 วัน ทางน้ำ โดยลมมรสุมประจำวันเศษก็ถึง (ตัวน ลี เซง และประพุทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี. 2529 อ้างถึงใน สารบัญที่ชี้ 2534) ทำให้เมืองสงขลาติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับปัตตานีได้สะดวกมาก เนื่องจากช่วงนี้เมืองปัตตานีมีความเจริญรุ่งเรืองมากที่จะหาหัวเมืองลายอื่น ๆ เทียบได้ ในด้าน การค้าขายก็มีหลักฐานมากมายที่แสดงว่า เมืองปัตตานีเป็นศูนย์กลางการค้าที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่ง ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองปัตตานีเป็นเป้าหมายสำคัญของเรือสินค้าชนิดต่าง ๆ ทั้งเป็น สถานที่จอดเรือที่มาจากการเดิน เป็นเมืองที่สำคัญของเรือสำราญและเรืออื่นที่จะมาจากเมืองจีน

¹ เมืองสงขลาหรือเมืองที่มีชื่อเรียกในอดีตว่า แซงกอร่า จากบันทึกของพ่อค้าชาวดัชท์ (ชอลันดา) ที่ เข้ามาติดต่อกับไทยสมัยอยุธยา แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของ นายนิโกลาส แซร์แวร์ เรียกเมืองสงขลาว่า เมืองสิงห์ (Cingor) จึงสันนิษฐานว่า ที่มาของชื่อเมือง สงขلامี 2 แนว คือ แนวแรกมีชื่อเพียนมาจากชื่อ สิงห์ หรือ แซง กอร่า มีความหมายว่า “เมืองสิงห์” ว่าเป็น บริเวณที่ตั้งอยู่ปางน้ำทะเลสาบสงขลา มีเกาะหมู่กับเกาะแมว ที่มองจากทะเลด้านนอกจะเห็นรูปสิงห์สองตัว นอนหมอบอยู่ จึงเรียกเมืองสงขลาว่า เมืองสิงห์ ส่วนแนวหลังอ้างว่าเมืองสงขลามีภูเขามาก โดยเฉพาะเมือง สงขลาแห่งแรกที่ตั้งอยู่บริเวณเขาแดง จึงเรียกเมืองนี้ว่า “สิงห์”

และญี่ปุ่น (อิบอรอกิน ชุกิรี. 2525 อ้างถึงใน สารูป ฤทธิ์ช. 2534) จึงทำให้เมืองสงขลาเพิ่มความสำคัญ กลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีอาณาเขตที่ติดต่อกันเมืองปัตตานีนั่นเอง อาศัยการเดินทางทางน้ำเป็นเส้นทางการค้าต่อที่รวดเร็ว จึงส่งผลให้เศรษฐกิจของเมืองสงขلامีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

เมืองสงขลาฝั่งเข้าแಡงยังคงเป็นที่ตั้งของเมืองสงขามาตลอดจนถึง พ.ศ. 2223 จึงถูกทำลายในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องจากไม่ทรงไว้วางพระทัยเจ้าเมืองสงขลา ด้วยเกรงว่าอาจก่อการกบฏต่อกรุงศรีอยุธยา ชาวสงขลาส่วนหนึ่งได้โยกย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ ปลายสุดของถนนสุนทรสพทิพย์ที่บ้านแหลมสน ตั้งอยู่เกื้อหนาแน่นขึ้น ตั้งแต่เมืองสงขลาเก่าที่หัวเข้าแಡง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีวัดสุวรรณศิริและวัดบ่อทรายเป็นปูชนียสถานที่สำคัญ (เมืองสงขลาฝั่งเข้าแಡงนี้ บางคนเรียกว่า “เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน” แต่เป็นคนละส่วนกับแหลมสนของคนรุ่นหลัง เพราะเดิมนี้จะเห็นว่าแหลมสนนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่ออย่าง หรือสงขลาเมืองใหม่ ส่วนแหลมสนฝั่งเข้าแಡงถึงจะมีต้นสนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่เป็นที่รู้จักเท่าเทียมกับแหลมสนทางตำบลบ่ออย่าง) เมืองสงขลาฝั่งแหลมสนได้เป็นที่ตั้งของเมืองมาตลอดจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองไปตั้งที่ตำบลบ่ออย่าง ซึ่งอยู่คนละฝั่งกับเมืองเดิม โดยมีทะเลขานสงขลาคั่นกลาง บริเวณบ่ออย่างนี้เองเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาต่อมาจนทุกวันนี้

1.2 ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสงขลาปัจจุบัน เมืองสงขลาปัจจุบัน ตั้งอยู่ ณ ละติจูดที่ 6 องศา 17 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 7 องศา 56 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 1 ลิปดา ตะวันออก ถึง ลองจิจูดที่ 101 องศา 6 ลิปดา ตะวันออก (สัญญา วัชรพันธุ. 2538) มีเนื้อที่ประมาณ 7,580 ตารางกิโลเมตร (จังหวัดสงขลา. มปป.) มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	จดจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	จดจังหวัดปัตตานี และอ่าวไทย
ทิศใต้	จดจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และประเทศไทย
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

(อนุม พุนวงศ์. 2545)

2. ความเจริญมั่งคั่งของเมืองสงขลาด้านเศรษฐกิจ

ความเจริญมั่งคั่งของเมืองสงขลาด้านเศรษฐกิจ ปราการภัยลักษณะชัดเจนจากการ

ผลิตเงินตราขึ้นใช้เองแล้ว ลักษณะของเงินตราเป็นเบี้ยตະก່ວ มีลักษณะเป็นรูตรองกลางกลมคล้ายอีแปเจ๊น ความกว้างสูญไส้แต่ละชนิดมีขนาดแตกต่างกัน มีทั้งขนาดกึ่งนิว ไม่นิว กึ่งนิวกับกระเบียดน้อยบ้าง เท่าที่พบมีถึง 6 ชนิด แต่ละชนิดมีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่ง คือหน้าหนึ่งมีอักษรไทยข้างบนว่า “สง” ข้างล่างว่า “ชา” มีอักษรแรกอยู่ 2 ข้าง อีกด้านหนึ่งมีหนังสือจีน 4 ตัว ต่างกันเฉพาะขนาดและศักราชที่ระบุเป็นจุลศักราช... ส่วนเงินบาทก็ใช้ได้แต่ไม่คร่จะมีเงินบาทและอัญเชิญ (สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาภานุพันธุวงศ์วรเดช. 2504) การที่เงินเหรียญมีตัวอักษร 3 ภาษาปรากฏ แสดงว่าสังคมของเมืองสงขลาประกอบด้วยผู้คน 3 วัฒนธรรม คือ ไทย แยก และจีน รวมจำนวนพลเมืองทั้งสิ้นประมาณ 10,000 หลังการเรื่องจำนวน 50,000 คน ส่วนใหญ่เป็นคนไทย รองลงมาเป็นแยกและจีนตามลำดับ รายภูมิเหล่านี้ถ้าเป็นคนไทยจะเสียส่วยเป็นหล่ายอย่าง คือ ส่วยเงิน ทอง ดีบุก และส่วยไม้กระดาน รายภูมิจีนเป็นจีนผูกปี (หมายถึง เงินค่าผูกปีที่เรียกเก็บจากคนจีน โดยผูกที่ข้อมือเป็นสำคัญ) รายภูมิแยกเสียส่วยทอง (สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาภานุพันธุวงศ์วรเดช. 2504)

เมืองสงขลายังมีสิ่งดึงดูดใจชาวต่างชาติให้เข้ามาติดต่อค้าขายอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือสงขลาเป็นเมืองท่าปลอดภาษี ไม่มีการเรียกเก็บอากรบนอน เพียงแต่บรรดาพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายยอมเสียของกำนัลเพียงจำนวนน้อยให้แก่ ตะโต๊ะ โนกอล์ ซึ่งเป็นข้าหลวงของพระเจ้ากรุงสยาม (เพียงแต่ พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522) แสดงให้เห็นว่า เมืองสงขลาได้รับความสนใจจากประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก และจัดเป็นแหล่งการค้าขายที่สำคัญมากแห่งหนึ่งในสมัยนั้น

3. เมืองสงขลายุคสมัยต่าง ๆ

ความสำคัญของเมืองสงขลาปรากฏให้ศึกษาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าเมืองสงขลาเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความสำคัญ จากการปฏิบัติราชการมีความชอบเป็นที่ปรากฏในยุคสมัยต่าง ๆ ดังนี้

3.1 สมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองสงขามีชื่อปรากฏในฐานะเมืองประเทศาชเมืองหนึ่ง ในจำนวน 16 เมืองที่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พ.ศ. 1893-2093) ซึ่งได้แก่ เมืองมะละกา ชะวา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทะ瓦ย เมาะตะมะ เมาะคำเลิง สงขลา จันทบุร พิษณุโลก สุโขทัย พิชัย สวรรค์โลก พิจิตร กำแพงเพชร และนครสวรรค์ (J. Kennedy. 1962 และ D.G.E. Hall. 1960) ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เมืองสงขลา กลายเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ทางภาคใต้ของไทย เป็นที่สนใจของนานาประเทศที่เข้ามาติดต่อกับ

ไทย ต่างก็แสดงเจตจำนงที่จะมาตั้งสถานีการค้าที่เมืองสงขลา โดยเฉพาะอังกฤษ ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายของ จอห์น จูร์ແಡ หัวหน้าพ่อค้าชาวฝรั่งเศสที่เมืองปัตตานีที่มีไปถึง เอดเวอร์ด ลอง หัวหน้าพ่อค้าชาวอังกฤษที่กรุงสยาม (กรมศิลป์ฯ. 2512 อ้างถึงในเพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นระยะที่กรุงศรีอยุธยา้มีการติดต่อกับประเทศตะวันตกหลายประเทศ ได้แก่ โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ตามลำดับ ทำให้ทรงตรัษฐนักถึงความไม่ปลอดภัยของไทย จึงมีรับสั่งให้มองซิเออ เดอ ลามาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส ทำป้อม คู ประตู หอรับ ขึ้นที่เมืองชายฝั่งทะเลสำคัญของไทย นอกจากที่ บางกอกและนครศรีธรรมราชแล้ว สงขลาเป็นอีกแห่งหนึ่งที่สร้างป้อม (ประชุมพงศาวดี ภาคที่ 47. 2471) เพื่อเป็นการเตรียมรับกับสัมพันธภาพที่ Lewร้ายระหว่างไทยกับอังกฤษ ถึง ขึ้นประกาศสงเคราะห์ในปี พ.ศ. 2230 (พงศ์อินทร์ ศุขชร. 2505)

3.2 สมัยกรุงธนบุรี เมืองสงขลา กับ ลับธุก ลับตา ทบทวน ให้ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เนื่องจากเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ปฏิบัติราชการเป็นที่พอพระราชหฤทัย หลายประการ นับแต่การเข้ามาปฏิบัติราชการตามเสด็จไปทัพศึก ได้เป็นกำลังสำคัญในการทำ สงครามกับพม่า ตลอดจนรักษาพระราชอาณาเขต ในหัวเมืองมลายู และยิ่งกว่านั้น เจ้านครศรีธรรมราช (หนู) ยังมีนโยบายที่แยกยลที่จะสร้างความดีความชอบให้แก่ตน โดยการ ถวายบุตรีทำราชการในพระราชวังหลวงในฐานะเป็นพระสนมอีกด้วย (กรมศิลป์ฯ. 2505) ความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมืองสงขลาและเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเริ่มมีตั้งแต่ พ.ศ. 2320 เจ้าพระยานครศรีธรรมราชมีหนังสือ ให้กรรมการออกมาเก็บเอาผู้หлыิงช่างทองหุกและ บุตรสาวกรรมการ บุตรสาวรายภูรชานเมืองสงขลา พาไปเมืองนครศรีธรรมราชหลายสิบคน (จดหมายเหตุกรุงธนบุรีไม่ปรากฏ ปี จ.ศ. เลขที่ 223 และ วิเชียรคีรี (ชม) พระยา หน้า 358 อ้างถึง ใน เพียงแข พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522) เหตุการณ์ครั้งนั้นสร้างความไม่พอใจอย่างมากแก่หลวง สุวรรณคีรี (เหยี่ยง แซ่ເຫາ) เจ้าเมืองสงขลา จึงได้ไฟและกราบบังคมทูลพระเจ้ากรุงธนบุรีให้ทรง ทราบว่ารายภูร ได้รับความเดือดร้อนยิ่งนัก และขอแยกเมืองสงขลาให้พ้นจากอำนาจการ ปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชมาขึ้นตรงต่อกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองสงขลาเป็นเมืองตระกูลกับกรุงธนบุรี (สุภารณ์ ตัณสลารักษ์. 2520)

แม้ว่าเมืองสงขลาในสมัยกรุงธนบุรีดูจะมีได้มีความสำคัญทางการเมืองมากนัก แต่เมืองสงขลา กับ เพิ่มความสำคัญทางเศรษฐกิจแทนที่ระหว่าง พ.ศ. 2310 – 2325 จะเห็นได้ จากราชสำนักได้หันมาให้ความสำคัญกับเมืองสงขามากขึ้นเรื่อยๆ มีการประสานผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจกับชุมชนชาวจีนยกเกียน ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในเมืองสงขลา ได้แต่งตั้งให้

นายเหยี่ยง ผู้นำชุมชนชาวจีนยกเกียน เป็นเจ้าเมืองสงขลาตั้งแต่ พ.ศ. 2318 ทั้งนี้ เพราะผู้นำชาวจีน ในสงขลาเป็นผู้มีประสบการณ์ และทุนสะสภามากพอที่จะมีส่วนผลักดันให้ระบบการค้าสำราญ หลวงขยายตัวมากยิ่งขึ้นในสมัยต่อมา และผลกำไรอันมหาศาลที่ราชสำนักไทยได้รับจากการค้าสำราญ หลวงขยายตัวมากยิ่งขึ้นในสมัยต่อมา และผลกำไรอันมหาศาลที่ราชสำนักไทยได้รับจากการค้าสำราญ ลังใน ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2531)

นอกจากนี้ เมืองสงขลาฝั่งแรมสนยังได้รับการพัฒนาด้านการค้าในสมัยที่ตระกูล ณ สงขลา เข้ามายังเมืองสงขลาตั้งแต่ พ.ศ. 2318 ดังปรากฏในความตอนหนึ่งของจดหมายบอกข่าวถึงเจ้าพระยานครฯ ว่า “...ฝ่ายข้างเมืองสงขลาทำเลห้องที่เหมาะสมแก่การค้าขายทางทะเลด้วยอยู่ปักนำ สินค้าเมืองพัทลุงและเมืองนครข้างฝ่ายใต้ต้องออกทางน้ำนี้ ตก ณ สงขลา เป็นพ่อค้าเข้าไปแสวงหาประโยชน์ทั้งที่ได้จากการค้าขาย...” (หลวงอนุสรณ์สิทธิกรรัม (บัว ณ นคร). 2512 ลังใน สารูป ฤทธิช. 2534) พระยาสงขลา (เหยี่ยง) ต้นตระกูล ณ สงขลา ได้เป็นหลวงสุวรรณคีรี เจ้าเมืองสงขลาในปี 2318 สืบเนื่องจากความดีความชอบจากการทำอากรรังนก รายเงินปีละ 50 ชั่ง และส่งเข้าไปในราชธานีทุกปีมิได้ขาด (พระยาวิเชียรคีรี (ชม) พงศาวดารเมืองสงขลาภาคที่ 1, 2 ลังใน สารูป ฤทธิช. 2534)

3.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองสงขลาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2325 จนถึง พ.ศ. 2439 ซึ่งเป็นสมัยการปฏิรูปการปกครองมหาภัตยาภิบาล (พระบาทลังจาก พ.ศ. 2439 เมืองสงขลาได้รวมอยู่กับมณฑลนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง) รวมเวลา 114 ปี ดังนั้นจึงบอกถึงเมืองสงขลาตามลำดับของเจ้าเมืองสงขลา สมัยพระยาวิเชียรคีรี (บุญสุย ณ สงขลา) เป็นลำดับแรกของสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงพระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) นับเป็นลำดับที่ 7 แต่หากจะนับตั้งแต่พระยาสงขลา (เหยี่ยง แซ่เง) ผู้เป็นต้นตระกูล ณ สงขลา พระยาวิเชียรคีรี (บุญสุย ณ สงขลา) จัดเป็นเจ้าเมืองคนที่ 2 และพระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) นับเป็นลำดับที่ 8 ปรากฏเหตุการณ์ตามลำดับดังนี้

3.3.1 สมัยเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสุย ณ สงขลา พ.ศ. 2327 – 2355) เมืองสงขลาได้รับการสนับสนุนจากราชธานีในสมัยรัตนโกสินทร์ เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง คือ กลุ่มอิทธิพลดังเดิมในภาคใต้และแรมมลายู ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในพระราชอาณาจักร คือ กลุ่มเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้นกับกลุ่มอำนาจเดิมในสงขลา ทำให้ราชสำนักไม่อาจไว้วางใจในความจริงกักดีของเมืองนครศรีธรรมราช ได้มากนัก ขณะเดียวกันกลุ่มผู้นำชาวจีนในสงขลา ก็ได้เติบโตขึ้นมาอย่าง

รวดเร็วตามอัตราการขยายตัวทางการค้าสำราญ และสิงคโปร์ซึ่งเป็นชุมชนธุรกิจการค้าสำคัญอีกแห่งหนึ่งในแหลมลายราชสำนักจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนากรุงเทพฯให้มีในสังขลากลืนมา คาดว่าจะทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองกับกลุ่มอิทธิพลเก่าในเมืองนครศรีธรรมราชทันที (กฎดล ทรงประเสริฐ. 2531) แต่ทางราชสำนักในกรุงเทพฯ ก็มีวิธีการผูกมัดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเจ้าเมืองสังขลาและหุ้นส่วนธุรกิจช่างจีนอื่น ๆ ตลอดจนผูกมัดความจริงกับภาคีจากชนชั้นปักษ์รองในสังขลาให้อยู่ในระดับที่ตนเองสามารถควบคุมได้ไม่ลำบากนัก โดยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมในขณะนั้น เช่น การนำอาชีวศึกษาหรือเครื่องปฏิบัติของเจ้าเมืองมาเป็นนางสนม และนำบุตรชายมาอบรมเลี้ยงดูในกรุงเทพฯ ตั้งแต่เยาววัย การบังคับส่งส่วยและบรรณาการในเวลากำหนด ตลอดจนการเตรียมรือพลกำลัง เพื่อพร้อมที่จะปกป้องอธิบดีไทยในดินแดนทางใต้ตลอดมา (กฎดล ทรงประเสริฐ. 2531)

3.3.2 สมัยเจ้าเมืองสังขลากุนทาราชานที่ 3 พระยาวิเศษภักดี (เดือนจ่อง ณ สังขลา พ.ศ.2355 – 2360) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะแบ่งแยกและตัดตอนอำนาจของเมืองปัตตานี เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ประการแรก เมืองปัตตานีเป็นเมืองใหญ่มีกำลังเข้มแข็ง หากรวมตัวก่อการกบฏเมื่อใดจะเป็นการยากที่จะปราบได้ ประการที่สองทรงเล็งเห็นว่าเจ้าเมืองปัตตานีเป็นผู้มีอำนาจเพียงผู้เดียวที่มิอาจแก่ปัญหาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองของตนได้ เนื่องจากเมื่อครั้งที่เกิดปัญหาโจรสู้ร้ายและการจลาจลขึ้นในบ้านเมือง พระยาปัตตานี (พ่าย) ไม่สามารถปราบได้ ได้มีใบบอนหมายสังขลา จึงโปรดให้พระยาอภัยสังคมเป็นข้าหลวงพร้อมด้วยพระยาสังขลา (เดือนจ่อง) ลงไปจัดแยกเมืองปัตตานีออกเป็น 7 เมือง (เพียงแก พงษ์ศิริบัญญัติ. 2522)

3.3.3 พระยาวิเชียรคีรี (เดือนเสี้ງ ณ สังขลา พ.ศ. 2360 – 2390) เจ้าเมืองสังขลากุนทาราชานที่ 4 ได้รับการพิจารณาให้เป็นเจ้าเมืองสังขลาในปี พ.ศ. 2360 สมัยนี้มีเหตุการณ์สำคัญ คือ เกิดกบฏเมืองไทรบุรีถึง 2 ครั้ง (พ.ศ. 2374 และ พ.ศ. 2381) โดยเฉพาะกบฏครั้งที่ 2 เมืองสังขลาได้มีบทบาทในการปราบกบฏมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองสังขลาจากหัวเขาเดงมาตั้งที่ตำบลบ่ออย่าง โดยให้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2375 เนื่องจากบริเวณแหลมสันคัน翻开ไม่เหมาะสมที่จะขยายตัวเมืองออกไปให้มีขนาดใหญ่ได้ เพราะมีภูเขา กันขวางอยู่ แตกต่างกับบริเวณชายฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสังขลา คือ บริเวณตำบลบ่ออย่าง เมืองสังขลาจึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างป้อมปราการกำแพงเมือง คุ้มเมือง และหอคอย รวมทั้งศาลาหลักเมือง เสร็จลุล่วงในปี พ.ศ. 2385

3.3.4 เจ้าพระยาวิเชียรคุรี (บุญสังข์ ณ สงขลา พ.ศ. 2390 – 2407) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายใต้ระบบเจ้าภานุยนาครที่มีมาแต่เดิมประกอบกับราชสำนักมีความจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์และประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับเจ้าเมืองสงขลา จึงเปิดโอกาสให้เจ้าพระยาวิเชียรคุรี (บุญสังข์) ได้มีโอกาสขยายปริมาณตลาดของการผูกขาดเศรษฐกิจเข้าไปในดินแดนหัวเมืองลายได้มากกว่าบุคใด ๆ ที่สงขลา เคยมีบทบาทมาในอดีต โดยเจ้าเมืองสงขลาได้ร่วมลงทุนกับเครือญาติ เข้าไปผูกขาดเศรษฐกิจ และการพาณิชย์ทุกแขนงในหัวเมืองขึ้นทั้งหมด ได้แก่ จนะ หนองจิก ยะหริ่ง ปัตตานี สายบุรี ยะลา รามันห์ และระแหง พร้อมกันนี้ก็ให้ระดมแรงงานราคากลางจากประเทศจีนเข้ามาเป็นกุลี ในแหล่งแร่ที่เพิ่งค้นพบในดินแดนเหล่านั้นทุกแห่ง ในไม่ช้าชุมชนชาวจีนที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทั่วสงขลาและเมืองขึ้นก็ถูกเป็นฐานเศรษฐกิจ สำหรับการผูกขาดภายนอกซึ่งเจ้าเมืองสงขลาและหุ้นส่วนชาวจีนท่านนี้เป็นผู้ผูกขาดตลอดมา (กฎด ทรงประเสริฐ 2531)

พระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างราชสำนักกับเมืองสงขลา ปรากฏจากการเสด็จประพาสภาคใต้และเมืองสงขลาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2402 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ไทยพระองค์แรกแห่งราชวงศ์จักรี ที่ได้เสด็จประพาสเมืองสงขลา เจ้าเมืองสงขลาในขณะนั้นคือ เจ้าพระยาวิเชียรคุรี (บุญสังข์) ได้เตรียมการรับเสด็จฯอย่างใหญ่โต โดยเกณฑ์ไพรเมืองสงขลาประมาณ 500 คน ช่วยกันสร้างพลับพลาที่ประทับขึ้นบริเวณป่าสนแหลมทราย ระหว่างเชิงเขาตั้งกวนด้านทิศเหนือกับแหลมสันอ่อน ตัวพลับพลาอยู่ห่างจากเขาตั้งกวนประมาณ 19 เส้นเศษ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาประทับแรมที่เมืองสงขลารวม 10 วัน (19 – 29 สิงหาคม พ.ศ. 2402) ได้เสด็จทอดพระเนตรสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง เช่น ตลาดเมืองสงขลา ป้อมเมืองสงขลา เข้าเก้าเสี้ง และเกาะยอด เป็นต้น และได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองประเทศาชุมลายเข้าเฝ้าทูลกระองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิดคุ้ย นับเป็นครั้งแรกที่ทรงเปิดโอกาสให้เจ้าเมืองประเทศาฯ ได้มีโอกาสทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชบรรณาการด้วยตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

การรับเสด็จของพระยาสงขลา (บุญสังข์ ณ สงขลา พ.ศ. 2390 – 2408) ในครั้งนั้น เป็นที่พอพระราชหฤทัย จนถึงกับออกพระโองรูปชี้ชี้ว่า "...ทำแข็งแรงหนักหนา ลงทุนใช้จ่ายเงินทองมากมาย..." (จังหวัดสงขลา. ม.ป.ป.) ได้โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยา เนื่องจากทรงมีพระบรมราโชบายที่จะสร้างความสัมพันธ์กับเมืองไทรบุรี เริ่มจากการสร้างทางจากเมืองไทรบุรีมาถึงพรມแคนหัวเมืองสงขลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขอแรงไพรจาก

แยกหัวเมืองไทรบุรี ปะลิส และสตูล โดยพระราชทานเงินอกรั่งนกเมืองสตูล ให้พระยาไทรบุรีเป็นค่าใช้จ่ายในการนี้ 3 ปี เป็นเงิน 15,000 เหรียญ ส่วนทางฝ่ายเมืองสงขลา ก็โปรดให้ขอแรงไฟร์แบกที่เข็นกับเมืองสงขลา สร้างทางจากเมืองสงขลาไปถึงพรมแคนหัวเมืองไทรบุรี โดยยกเงินส่วยทั้งหมดในเมืองสงขลาให้เป็นค่าใช้จ่ายเป็นเวลา 3 ปี เช่นกัน (ทวีศักดิ์ ล้อมลิ่ม. 2534) ถนนสายนี้สร้างเสร็จใน พ.ศ. 2405 ซึ่งถนนไทรบุรีนับเป็นถนนสายแรกที่เชื่อมผังตะวันออกกับฝั่งตะวันตกของแหลมมลายูเข้าด้วยกัน ทำให้การติดต่อระหว่างเมืองสงขลา กับไทรบุรีและปีนัง ทั้งภาครัฐและเอกชนสะดวกขึ้นมาก เป็นผลให้เศรษฐกิจพัฒนาขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง

3.3.5 เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (ม่น ณ สงขลา พ.ศ. 2408 – 2427) เมืองสงขลา มีสภาพภูมิอากาศที่เย็นสบาย ภูมิประเทศประกอบด้วย ภูเขา ป่าไม้และทะเล เป็นที่ต้องพระราชทานที่ดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงเสด็จพระราชดำเนินเมืองสงขลาอีกครั้งใน พ.ศ. 2409 ขณะนั้นเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (ม่น ณ สงขลา) เป็นเจ้าเมือง พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน 37 ชั่งเศษแก่เจ้าพระยาสงขลาเพื่อสร้างเจดีย์บนยอดเขาตั้งกวนต่ำนาเจ้าพระสุรวงศ์ฯ สมุหกลาโหมก็มีบัญชาให้เจ้าพระยาสงขลา (ม่น) ก่อสร้างตึกสำหรับรับรองข้าราชการที่เดินทางมาจากการกรุงเทพฯ มาบังหัวเมืองทางใต้ ใน พ.ศ. 2411 สืบค่าใช้จ่ายประมาณ 4,000 เหรียญสเปน แสดงให้เห็นว่าเมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีความสำคัญ ที่ทางราชานิเลิงเห็นว่าควรใช้เมืองสงขลาเป็นเมืองศูนย์กลางในการควบคุมดูแลหัวเมืองมลายูทางภาคใต้ ซึ่งเมืองสงขลาจะทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับหัวเมืองมลายูได้ดีกว่าเมืองนครศรีธรรมราช

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสอินเดีย พ.ศ. 2414 ขากรับได้เสด็จมาขึ้นบกที่เมืองไทรบุรี ได้เสด็จพระราชดำเนินทางสถาลมารค ตามถนนไทรบุรีจากเมืองไทรบุรีมายังเมืองสงขลา ถนนสายนี้เป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้ในการติดต่อกันข่ายระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองไทรบุรี ในขณะนั้น การเสด็จพระราชดำเนินเส้นทางดังกล่าวเป็นการช่วยส่งเสริมสนับสนุนกิจการค้าระหว่างเมืองสงขลา กับไทรบุรี และปีนังของอังกฤษ ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นอีกด้วย

การเสด็จประพาสภาคใต้ครั้งนี้ มีเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (พร้อม) เพียงเมืองเดียวที่บังอาจไม่เข้าร่วมพิธีรับเสด็จการประพาสครั้งนี้ ทางราชสำนักไม่พอใจพฤติกรรมอันเบี้ยงกริ่วของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาก จึงได้ลดอำนาจของเมืองนครศรีธรรมราชอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการตัดหัวเมืองกลันตัน กระปี ตรัง ปะเหลียน กาญจนดิษฐ์ คีรีรัฐ และสมุย มาขึ้นกับกรุงเทพฯ

โดยตรง มีการเรียกหนึ่งส่วยต่าง ๆ ที่ตระกูลเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชค้างชำระราชสำนัก และรือฟื้นคดีความต่าง ๆ ที่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชถูกกล่าวหาว่าหล่อโกร และให้นำตัวเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาควบคุมตัวไว้ที่กรุงเทพฯ การตอบบทบาทเมืองนครศรีธรรมราชได้ทำควบคู่กับการเพิ่มความสำคัญแก่เมืองสงขลา จะเห็นได้จากเจ้าเมืองสงขลาได้กล่าวเป็นกลุ่มอิทธิพลสูงสุดแต่เพียงกลุ่มเดียวในหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก โดยการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) ใน พ.ศ. 2416 (หอดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ก.ห.จ.ศ. 1233 – 1234 เลขที่ 6 หนังสือจากเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยัฒน์ถึงพระยานครศรีธรรมราช อ้างถึงใน กฎคลทรงประเสริฐ. 2531)

เมืองสงขลาเป็นเพียงแห่งเดียวที่มีการเรียกเก็บ “ส่วยบุตรจีน” โดยเรียกเก็บจากชายคนกรรจ์เชื้อสายจีนที่เกิดในสงขลาที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในอัตรา 7 บาทต่อคน หรือคิดเป็นน้ำหนักทองคำคนละ 1 สลึง 1 เพี้อง (หอดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ม.212 ก/7 เงินแทนส่วยกระดานและส่วยทองคำ บุตรจีนในสงขลา 29 กันยายน ร.ศ.110 อ้างถึงใน กฎคล ทรงประเสริฐ. 2531) แสดงว่าชุมชนเมืองสงขลาประกอบด้วยชาวจีนเป็นกลุ่มก้อนและมีขนาดใหญ่มาก จะเห็นได้จากเขตกำแพงเมืองสงขลาถูกลายเป็นชุมชนชาวจีนทั้งหมด โดยชาวพื้นเมืองและชาวมาเลียจะอาศัยอยู่ในบริเวณรอบนอกเขตกำแพงเมือง (สัมภาษณ์ ดร.สุชาติ รัตนปราการ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2525 โดยกฎคล ทรงประเสริฐ อ้างถึงใน กฎคล ทรงประเสริฐ. 2531)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาภานุพันธวงศ์วรเดช ได้เสด็จมาเมืองสงขลาใน พ.ศ. 2427 ได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองสงขลาไว้มากมาย เป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นเรื่องประชาร อาชีพของรายฎู ยานพาหนะ สัตว์พาหนะ เงินตราต่าง ๆ ที่ใช้ในเมืองสงขลา เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองสงขลาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วิถีชีวิต และอื่น ๆ โดยให้ชื่อหนังสือว่า ชีวัฒน์ นับเป็นเอกสารสำคัญที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับเมืองสงขลาและหัวเมืองภาคใต้อีกด้วย ในปี พ.ศ. 2427 ได้เป็นอย่างดี

3.3.6 พระยาวิเชียรคีรี (ชั่มน ณ สงขลา พ.ศ. 2427 – 2431) เมืองสงขลาในสมัยนี้ บทบาทของเจ้าเมืองมีน้อยมาก เมื่อเปรียบกับเจ้าเมืองสงขลาคนอื่น ๆ รับราชการเป็นเจ้าเมืองได้เพียง 4 ปีก็ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคฟิปลรเกทหนึ่ง มีเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเพียงเรื่องเดียวคือ มีการเปลี่ยนชื่อวัดกลางเป็นวัดมัชณิมาวาส ในปี พ.ศ. 2431 เนื่องจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวิชรญาณวิรรถ ได้เสด็จมาเยือนเมืองสงขลาเพื่อยืนยันวัดวาอารามต่าง ๆ ได้พบว่าชื่อวัดกลาง ไม่เหมาะสมเป็นชื่อพระราชมหลง จึงให้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดมัชณิมาวาส”

3.3.7 พระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา พ.ศ. 2431– 2447) เจ้าเมืองสงขลา คนที่ 8 ซึ่งเป็นคนสุดท้าย เป็นเจ้าเมืองสงขลาซึ่งการปฏิรูปนั้นๆ ไม่ได้ชัดกับหัวเมืองทางภาคใต้ เพื่อคงอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง (centralization) เป็นระบบมหาภัตตาภิบาล เริ่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2437 ได้ประกาศตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2439 ประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง มีเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งที่ว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช โปรดเกล้าฯ ให้ พระยาสุขุมนัยวนิต (ปืน สุขุม) และพระสนับพิทักษ์ (หนา บุนนาค) ซึ่งเป็นเลขาธุกิจการส่วนตัวของสมเด็จกรมพระยาคำรงราชานุภาพเป็นข้าหลวงพิเศษเพื่อศึกษาปัญหา ยุ่งยากในเมืองสงขลา และหัวเมืองขึ้นพร้อม ๆ กัน พร้อมทั้งแสวงหาลู่ทางเพื่อปฏิรูปการปกครองและการบริหารภายใน เพื่อคงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้าสู่ส่วนกลางในระยะยาวให้ได้ในที่สุด พร้อม ๆ กับเป็นการรับมือกับภัยคุกคามของการขยายทุนจากจักรวรรดินิยม อังกฤษ โดยให้อภัยไทยพระยานครศรีธรรมราช (พร้อม) และสถาปนาให้เป็นเจ้าพระยา ศุธรรมมนตรี บุนนางที่มีศักดิ์สูงกว่าเจ้าเมืองคนอื่น ๆ ใน พ.ศ. 2438 ส่วนพระยา วิเชียรคีรี (ชม) ก็หันเกรงว่าตระกูลของตนจะถูกลดบทบาทในการผูกขาดเศรษฐกิจ เพราะ เมืองสงขลาเคยถูกร้องเรียนบ่อยครั้งว่าใช้วิธีผลิตแพลงเรียกเก็บส่วยสูงกว่าอัตราที่ทางการกำหนดไว้หลายเท่า แม้ทางราชสำนักจะส่งบุนนางจากส่วนกลางไปสอบสวนพฤติกรรม แต่ เจ้าเมืองสงขลา ก็สามารถติดสินบนบุนนางเหล่านี้ได้ จนกระทั่งพระยาวิเชียรคีรี (ชม) ถึงกับกล่าวอย่างมั่นใจว่า "...ทราบได้ที่ไก่ยังกินข้าวเปลือก ก็ไม่ใช่เป็นการยากที่จะซื้อข้าหลวงที่ไปจากกรุงเทพฯ ได้ทุกคน" (กจช. ร.5 น 47 / 14, กรมพระยาคำรงราชานุภาพกราบบังคมทูล ร.5 17 เม.ย. ร.ศ.115 อ้างถึงใน กฎดล ทรงประเสริฐ. 2531) ประกอบกับทางราชสำนักมีการให้อภัยไทยและให้บรรดาศักดิ์เจ้าพระยาแก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสูงกว่าตนอีกด้วย

การสถาปนามณฑลนครศรีธรรมราชประกาศเมื่อ พ.ศ. 2439 โดยมีศักดิ์ที่ว่าการ นั้นอยู่ที่สงขลา มีพระยาสุขุมนัยวนิตเป็นสมุหเทศบาลคนแรก ราชสำนักจึงสามารถเข้าไปร่วมบทบาทการเมืองและการปฏิรูประบบเศรษฐกิจการค้าในหัวเมืองสงขลาและหัวเมืองอื่น ๆ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา ยะหริ่ง ระแหง รามนันห์ สายบุรี หนองจิก พัทลุง และนครศรีธรรมราช ตั้งแต่นั้นมาสถานภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของตระกูลเจ้าเมืองสงขลา ก็ค่อย ๆ เสื่อมลง จนกระทั่ง พ.ศ. 2444 พระยาวิเชียรคีรี (ชม) ก็ถึงแก่นิจกรรม

4. การศึกษาประวัติศาสตร์บกเล่า

การศึกษาประวัติศาสตร์มีหลายวิธี วิธีที่นิยมศึกษามาก คือ การใช้หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และวิธีการประวัติศาสตร์บกเล่า ในที่นี้จะกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการประวัติศาสตร์บกเล่า เท่านั้น

การศึกษาประวัติศาสตร์บกเล่ามีประโยชน์ 3 ประการ คือ

1. ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ชุมชน
2. ได้ศึกษาประวัติศาสตร์จากจุดยืนของสามัญชน
3. ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสามัญชนกับชาวบ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2527) โดยเฉพาะประชาชนที่ทำให้ได้ศึกษาประวัติศาสตร์จากจุดยืนของสามัญชน

4.1 การศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการบกเล่าโดยผ่านกระบวนการสัมภาษณ์
เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์อีกวิธีหนึ่งที่เพิ่มความมีชีวิตชีวาให้กับผู้ศึกษา เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจซาบซึ้งในเนื้อหามากกว่าการหาอ่านจากตำราทั่วไป ซึ่งมีแต่ตัวหนังสือ การรับรู้โดยผ่านการถ่ายทอดของผู้มีประสบการณ์ตรง ได้ฟังคำเสียง ผ่านอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เล่า โดยมีผู้วัยทำงานที่เป็นสื่อกลาง

การศึกษาประวัติศาสตร์จากการบกเล่า จึงเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง จะเห็นได้จากการวิทยานิพนธ์หลายเรื่อง เช่น วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2398 – 2503 โดย ชูสิทธิ์ ชาติ วิวัฒนาการเศรษฐกิจในหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดย ประนูช ทรัพย์สาร และสมาคมลับอังชี่ในประเทศไทย โดย ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล แม้แต่งงานวิจัยของ กนก วงศ์ตระหง่าน และคนอื่น ๆ เรื่อง ปัญหา อุปสรรค และแนวโน้มของระบบประชาธิปไตย ประวัติศาสตร์จากการบกเล่าและงานวิจัย โดย สุกัญญา บำรุงสุข และคนอื่น ๆ เรื่องสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ก้าวเป็นงานวิจัยที่สำคัญของการประวัติศาสตร์บกเล่าเสริมงานค้นคว้าทางเอกสาร ไม่ได้มีการใช้ข้อมูลจากเอกสารโดยลำพังเพียงอย่างเดียว

4.2 การศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการบกเล่าเมืองสงขลา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2 ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

4.2.1 เมืองสงขلامีบทบาทสำคัญร่วมในสังคมโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484 – 2488 ได้เกิดสังคมมหาเอเชียบูรพาโดยประเทศไทยเป็นผู้เปิดดินแดนสังคมในสมรภูมิรับทวีปเอเชีย เนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่ศึกษาเรื่องเมืองสงขลาในช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2

ผู้วิจัยจึงหันยกเรื่องนี้มาศึกษา เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีความสำคัญ เพราะมีทำเลที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ กองทัพญี่ปุ่นที่จะโจรตีฐานที่มั่นของกองทัพสัมพันธมิตร คือ อังกฤษ ดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นในเขตภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ อินเดีย พม่า และมลายู จะต้องอาศัยประเทศไทยเป็นทางผ่านเพื่อเดินทัพไปยังดินแดนดังกล่าว ทั้งยังต้องใช้เป็นฐานที่มั่นของกำลังของกองทัพญี่ปุ่นด้วย

เมืองต่าง ๆ ทางภาคใต้ของประเทศไทย คือ ประจำบคริขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี เป็นเมืองที่กองทัพญี่ปุ่นต้องยกผ่านเพื่อเดินทัพไปยังแหลมมลายู และเกาะสุมาตรา ขณะนี้เมืองสงขลาจึงถูกยกเป็นเมืองสำคัญในสมัยสงกรามโลกครั้งที่ 2 สถาปัตยกรรมได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตผู้คนทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ ให้ศึกษามากมาย ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาเรื่องราวของเมืองสงขลาในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488)

4.2.2 ผู้วิจัยใช้แนววิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าในการศึกษา

ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2484 - 2488 เพราะเชื่อว่า การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองสงขลาจะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และสามารถยังจำเหตุการณ์ได้ดี ได้มีโอกาสเป็นผู้มีส่วนรับรู้ประวัติศาสตร์ที่เขาเหล่านี้เป็นผู้สร้างขึ้นเองจากการบอกเล่าโดยผ่านประสบการณ์ตรง ขณะนี้บุคคลร่วมสมัยยังมีชีวิตอยู่หลายคน สามารถเล่าเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำ โดยเฉพาะภาพที่ญี่ปุ่นบุกเมืองสงขลา ทหารไทยประทับกับทหารญี่ปุ่น ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรที่ระเบิดโฉนดที่มั่นของทหารญี่ปุ่นในเมืองสงขลา ความเป็นอยู่ในช่วงเกิดสงกราม ที่ต้องประสบกับชะตากรรมอันมิอาจลืมเลือน ไปจากความทรงจำของบุคคลร่วมสมัยเหล่านี้ได้ เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองสงขลาในสมัยสงกรามโลกครั้งที่ 2 หากไม่รับคำแนะนำการศึกษา บุคคลเหล่านี้อาจลืมหายจากไปตามลำดับ ในที่สุดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2 ก็จะสูญหายไปพร้อมกับบุคคลเหล่านี้ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง หากไม่มีการบันทึกรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า เพื่อให่อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาผลงานที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้

ผู้วิจัยหันยกศาสตร์การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลร่วมสมัยได้มีโอกาสเล่าเหตุการณ์ที่ได้ผ่านพ้นมาในอดีต โดยผ่านกระบวนการสัมภาษณ์อย่างมีระบบระเบียน มีการรวบรวมและเรียบเรียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ เป็นการให้โอกาสได้ศึกษาถึงแก่นแท้อของข้อมูล

ได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากกว่าการศึกษาด้วยการอ่านจากเอกสารหรือตำราเพียงอย่างเดียว อีกทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์ยังเป็นประวัติศาสตร์ของประชาชนและยังสร้างเสริมชีวิตชีวาให้แก่วิชาประวัติศาสตร์ และขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น (Thompson, 1978 : 18) ทำให้วิชาประวัติศาสตร์ได้รับความสนใจกว้างขวางมากขึ้น ประชาชนได้มีโอกาสเป็นคนเขียนประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์จะให้ความรู้สึกบางคนอาจมองว่าเป็นอคติ แต่จริงๆ แล้วประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์จะเป็นความรู้สึกที่ได้ประสบกับของจริงด้วยตนเอง ทำให้ได้รู้จักกับสังคมในช่วงนั้นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้คนในสมัยนั้นมีความรู้สึกอย่างไร และคิดอย่างไร (Thompson, 1978 : 2)

ชาวเมืองสงขลาจะได้มีโอกาส และมีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ของตัวเอง โดยผ่านการบอกเล่าทั้งนี้ผู้วิจัยมีหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนนำเสนอความรู้ ข้อมูลที่ได้รับโดยผ่านกระบวนการบอกเล่าเท่านั้น

การศึกษาประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์เมืองสงขลาในช่วงสองครั้ง โลกครั้งที่ 2 จึงเป็นประเด็นที่นำมาศึกษาโดยให้ความสำคัญกับบุคคลร่วมสมัย ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับประชาชน แทนที่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในอดีตที่มีแต่การเน้นเรื่องของราชวงศ์ การแก่งแย่งอำนาจการเมือง การติดต่อ กับต่างประเทศ แต่ประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์เมืองสงขลาช่วงสองครั้งโลกครั้งที่ 2 จะเปลี่ยนแปลงเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้โอกาสแก่บุคคลในชุมชนเมืองสงขลาช่วงสองครั้งโลก ได้มีโอกาสถ่ายทอดประสบการณ์ของเขามาแล้วนั้น โดยผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์อย่างมีระบบและเป็นวิธี

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประวัติศาสตร์นักอภิภัณฑ์เมืองสงขลาในช่วงสองครั้งโลกครั้งที่ 2 โดยมุ่งให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลา ด้วยศึกษานั้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมืองสงขลาในช่วงสองครั้งโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488) เป็นหลัก

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นศาสตร์สาขานึงที่ได้รับความสนใจในแวดวงวิชาการมากขึ้นในปัจจุบัน โดยจะเห็นได้จากมีการกำหนดให้วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเนื้อหาวิชาหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ได้เป็นอย่างดี และสามารถนำไปใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่nm เมืองสงขลา ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทำให้มีความรักใน

ท่องถิ่นและมีความหวังแทนในมาตรฐาน มแม้แต่ชาวเมืองสงขลาหากได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ บอกเล่าเมืองสงขลาในช่วงสงกราม โลกครั้งที่ 2 จะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษา ค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง และอาจขยายเป็น การศึกษาประวัติศาสตร์ท่องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงในโอกาสต่อไปได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้วางวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้า ประวัติศาสตร์เมืองสงขลาในช่วง สงกรามโลกครั้งที่ 2 โดยอาศัยวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าในเรื่องราวต่อไปนี้

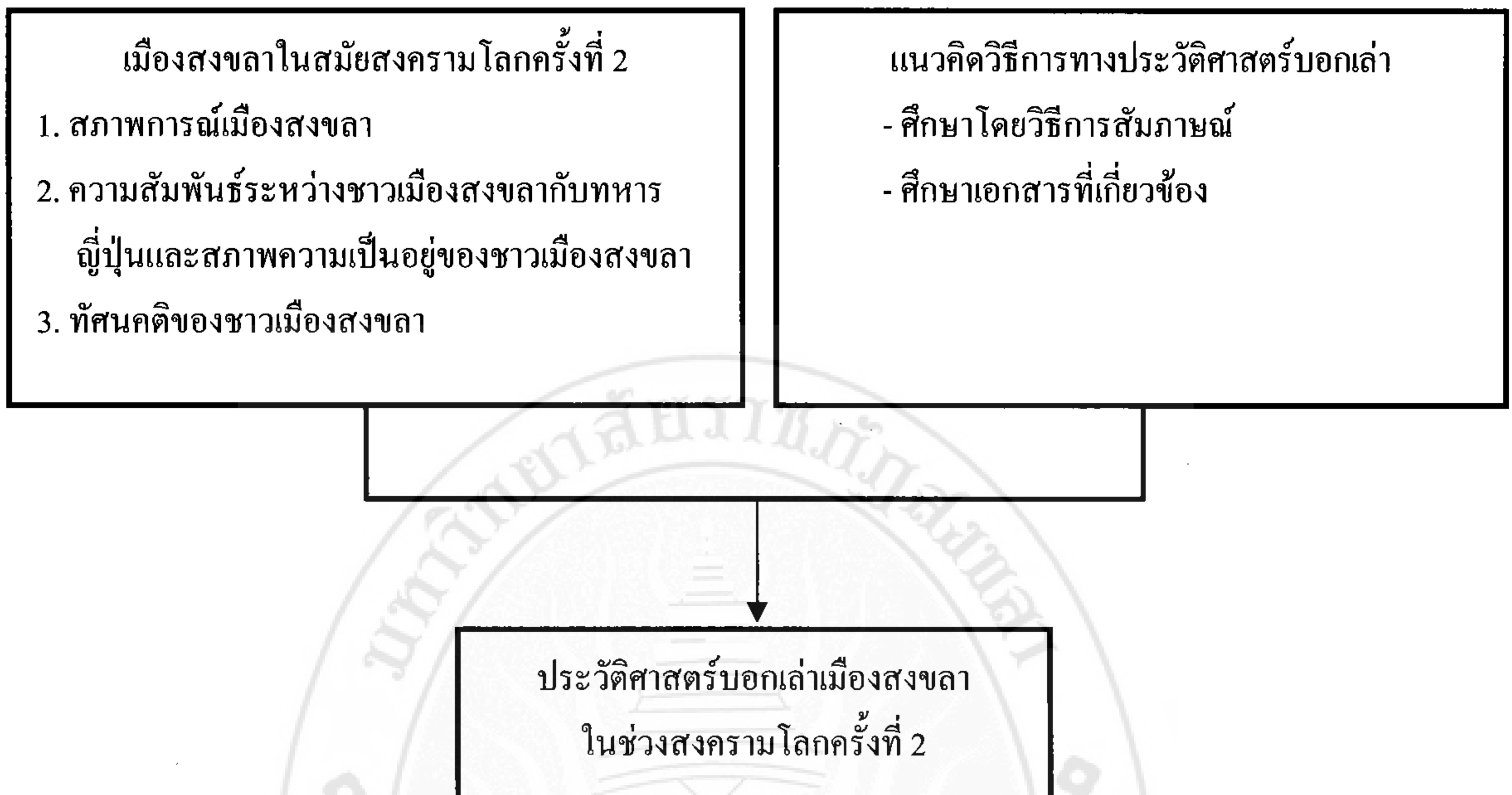
1. สภาพการณ์เมืองสงขลาในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2
2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองสงขลากับทหารญี่ปุ่น และสภาพความเป็นอยู่ ของชาวเมืองสงขลาในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2
3. ทัศนคติของชาวเมืองสงขลาต่อกองทหารญี่ปุ่นในช่วงสงกรามโลกครั้งที่ 2

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประมาณแนวคิดวิธีการ ประวัติศาสตร์บอกเล่ากับบทบาทของประเทศไทยในสงกรามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะเมือง สงขลา กับสงกรามโลกครั้งที่ 2 นำมาประมาณจัดกรอบในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดประวัติศาสตร์นักอุทิศเมืองสงขลาช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2

(พ.ศ.2484 – 2488)



ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ตามวิธีการประวัติศาสตร์นักอุทิศ (Oral History) เป็นการนำเสนอโดยการบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

- ขอบเขตของแหล่งข้อมูล จะศึกษาจากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะ
 - ข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองสงขลาช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484 – 2488) จากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรองจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ
 - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกิดร่วมสมัย จำนวน 25 คน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้ที่เกิดก่อน พ.ศ.2475 หรือมีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสังคม และมีหรือเคยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอุบลฯ เมือง

สงขลา อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอสหทิพระ จังหวัดสงขลา ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์สังคมรำโลกครั้งที่ 2

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ดังนี้

2.1 สภาพการณ์เมืองสงขลาในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองสงขลากับทหารญี่ปุ่น และสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองสงขลาในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2

2.3 ทัศนคติของชาวเมืองสงขลาต่อกองทหารญี่ปุ่นในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2

ข้อตกลงเบื้องต้น

เพื่อความเชื่อมโยงในการศึกษาประวัติศาสตร์รบอกรถล่าเมืองสงขลาช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2 จึงกำหนดให้ศึกษาเหตุการณ์ประเทศไทยก่อนเกิดสังคมรำโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจสถานภาพของประเทศไทย ก่อนเกิดสังคมรำโลกครั้งที่ 2 ด้วย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประวัติศาสตร์รถล่า หมายถึง การศึกษาประวัติศาสตร์โดยวิธีการหาหลักฐานข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โดยผ่านการสัมภาษณ์อย่างมีระบบเปลี่ยน

เมืองสงขลาในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484 – 2488) หมายถึง เมืองสงขลาที่ได้รับผลกระทบจากการคุกคามของกองทัพญี่ปุ่นซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ และกองทัพสัมพันธมิตรคือ เขตอำเภอเมืองสงขลา อัมเภอหาดใหญ่และอำเภอสหทิพระ

สภาพการณ์เมืองสงขลา ในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2 หมายถึง เมืองสงขลาในฐานะเมืองยุทธศาสตร์สำคัญทางภาคใต้ และกระบวนการบุกยึดเมืองสงขลา

สังคมรำโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484 – 2488) หมายถึง }sangkram mahao chey nupraphat yipun คุกคามบุกประเทศไทย และการตอบโต้ของกองทัพสัมพันธมิตรต่อกองทัพญี่ปุ่น

ชีวิตของชาวเมืองสงขลาในช่วงสังคมรำโลกครั้งที่ 2 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองสงขลากับทหารญี่ปุ่น และสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองสงขลา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการการวิจัย มีดังนี้

1. ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับสภาพการณ์เมืองสงขลาในช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2
2. ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมืองสงขลา กับทหารญี่ปุ่น ในช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2
3. ช่วยให้ทราบทัศนคติของชาวเมืองสงขลาที่มีชีวิตอยู่ในช่วงสังคมโลกครั้งที่ 2 ต่อกองทัพรัฐบาลญี่ปุ่น
4. ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความรัก ความหวังแห่งในมาตรฐาน มีความภูมิใจ ในท้องถิ่นที่อาศัย และเกิดความมีชีวิตชีวาในการศึกษาประวัติศาสตร์
5. ใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสงขลา ในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา